

WARSZAWSKA IZBA CELNA w służbie ochrony zabytków

Działania podejmowane przez Izbę Celną w Warszawie w celu realizacji porozumienia z dnia 3 listopada 2004 r. zawartego pomiędzy ministrem finansów, ministrem kultury, komendantem głównym Policji i komendantem głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu lub przywozu z zagranicy zabytków.

Służba Celną od wielu lat prowadzi działania zmierzające do ochrony naszego dziedzictwa kulturowego. Ideą niniejszego artykułu jest przybliżenie działań, podejmowanych przez organy celne, mających na celu szeroko pojętą ochronę zabytków, na przykładzie Izby Celnej w Warszawie.

Jeszcze do niedawna funkcjonariusze celni mogli dokonywać „regularnych” kontroli wywozu i przywozu zabytków na wszystkich granicach Polski. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej sytuacja zmieniła się. Na terenie właściwości Izby Celnej w Warszawie mieszczą się dwa zasadnicze punkty, przez które mogą być dokonywane próby nielegalnego wywozu z Polski zabytków zarówno do krajów UE, jak i poza UE, są to: Port Lotniczy, gdzie odbywa się ruch osobowy i towarowy, a także Odział Celny i Pocztowy.

Rok 2005 jest rekordowy, jeżeli chodzi o liczbę zatrzymań zabytków nielegalnie wywożonych z terenu naszego kraju; do połowy lipca w Izbie Celnaj w Warszawie dokonano

170 zatrzymań, w których ujawniono ok. 400 przedmiotów zabytkowych. Zatrzymywane przedmioty reprezentują różne dziedziny sztuki, są to między innymi: obrazy, grafiki, rysunki, fotografie, rzeźby, zegarki i zegary, przedmioty codziennego użytku, książki, instrumenty muzyczne, rzeźmiosło, monety i medale (odznaczenia), znaczki, stare urządzenia techniczne i narzędzia, przedmioty liturgiczne, ikony. Można zaobserwować również wzrastającą liczbę wywożonych kopii przedmiotów z okresu II wojny światowej związanych z Niemcami hitlerowskimi.

Izba Celną w Warszawie podejmowała i podejmuje wiele działań mających na celu ograniczenie nielegalnego wywozu z kraju zabytków. W roku 2004 r., jeszcze przed podpisaniem porozumienia z 3 listopada 2004 r. w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu lub przywozu z zagranicy zabytków, dyrektor Izby Celnaj w Warszawie zapoczątkował współpracę z Ośrodkiem Ochrony Zbiorów Publicznych, dzięki której dane o skradzionych zabytkach na bieżąco były przesyłane do Izby Celnaj w Warszawie. Po przeprowadzonej analizie pod kontem ryzyka nielegalnego ich wywiezienia za granicę, informacje o przedmiotach skradzionych były przesyłane do koordynatora ds. ochrony zabytków w Izbie Celnaj w Warszawie. W przypadku kradzieży bardzo ważne jest, aby informacja szybko została przekazana do Służb mających możliwość kontroli tego typu obrotu. Informacje te przesyłano do koordynatorów w całej Polsce, którzy byli odpowiedzial-

1. Konferencja prasowa – przekazanie XVIII-wiecznej puszeki na komunikaty Muzeum Narodowemu w Warszawie (od lewej: kurator Zbiorów Sztuki Zdobniczej Muzeum Narodowego w Warszawie Ryszard Bobrow, zastępca dyr. Izby Celnaj w Warszawie Maria Wójtowicz, rzecznik prasowy Izby Celnaj w Warszawie Witold Lisicki

ni za rozpowszechnienie ich wśród funkcjonariuszy podległych im jednostek. Szczególny nacisk został położony na to, aby dane te dotarły do funkcjonariuszy tzw. pierwszej linii. W związku z tym, iż dane przesyłano pocztą elektroniczną, informacja uzyskana z Ośrodka w ciągu kilku minut docierała do Izb Celnaj w całej Polsce. Informacje te umieszczano także na stronie internetowej. Obecnie, gdy funkcjonariusze celni mają dostęp do bazy zawierającej wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, przesyłanie informacji w takim zakresie stało się nieuzasadnione.

Strona intranetowa dotycząca problematyki związanej z ochroną zabytków, która powstała w Izbie Celnaj, w Warszawie, dzięki wewnętrznej sieci łączącej Izby Celne w Polsce jest dostępna dla wszystkich funkcjonariuszy. Prezentuje ona przepisy związane z obrotem zabytkami, ich interpretacje i wytyczne. Ważną jej częścią jest dział związany z samokształceniem funkcjonariuszy celnych z zakresu rozpoznawania i identyfikacji zabytków ruchomych. W jej strukturze jest też miejsce na materiały dydaktyczne związane z szeroko pojętymi zagadnieniami związanymi z historią sztuki oraz na artykuły z prasy fachowej.

Funkcjonariusze celni mogą również skorzystać z dokształcania w systemie ATENA – *Ochrona dóbr kultury w prawie wspólnotowym*

2

i prawie krajowym. W szkoleniu tym oprócz form przekazujących treść zastosowane zostały bardziej zaawansowane koncepcje dydaktyczne oparte na ćwiczeniach, różnorodnych formach zadań samosprawdzających czy elementach wspierających proces nauki w postaci bogatych leksykonów pojęć celnych i zbiorów aktów prawnych.

W roku 2005 Izba Celna w Warszawie nawiązała współpracę z wojewódzkim konserwatorem zabytków w Warszawie, dzięki której przedmioty zabytkowe zatrzymywane przy próbie nielegalnego wywozu (bez wymaganych dokumentów) na bieżąco są weryfikowane przez biegłego (powołanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków), a następnie na podstawie postanowienia WKZ, który orzeka czy zatrzymany przedmiot stanowi zabytek w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przekazywane są do dalszego postępowania Policji.

Dzięki współpracy ze Służbami Konserwatorskimi pod koniec lipca br. Izba Celna w Warszawie przekazała instytucjom muzealnym zatrzymane przez siebie zabytki. Należy w tym miejscu podziękować wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków za działania podjęte w celu ustalenia jednostek, którym można przekazać zatrzymane przedmioty. Bardzo ważną kwestią, którą należy poruszyć, jest sytuacja prawna dotycząca zatrzymanych zabytków.

Przekazane przedmioty zostały zatrzymane przez funkcjonariuszy celnych kilka lat temu. Po prawomocnym orzeczeniu przepadku na rzecz Skarbu Państwa, Izba Celna w Warszawie wystąpiła (na mocy § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 2002 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji) do WKZ o wskazanie państwowych jednostek kultury, którym zatrzymane zabytki mogą być przekazane. W tej kategorii znajdują się duże muzea o bogatych zbiorach i pełnych magazynach, które nie są zainteresowane pozyskaniem przedmiotów o mniejszej wartości artystycznej. Z kolei przedmiotów o mniejszej wartości nie można przekazać innym muzeom, które są nimi zainteresowane, ponieważ są to jednostki samorządowe, co powoduje, iż na mocy ww. rozporządzenia Służby Konserwatorskie nie mogą ich tam przekazać. Jednocześnie należy podkreślić, iż jednostki państwowe mogłyby przekazać zabytki do depozytu mniejszym, często bied-

niejszym ośrodkiem muzealnym, jednak wiąże się to ze skomplikowaną procedurą, w związku z tym to rozwiązanie jest niechętnie przyjmowane.

Dzięki działaniom podjętym przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, życzliwości Piotra Świdy dyrektora Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa, który podjął się przeprowadzić tę skomplikowaną procedurę, udało się przekazać cenne przedmioty. Srebra, w większości judaika, wzbogaciły muzeum w Tykocinie. Zbytki zostały przekazane również Muzeum Narodowemu w Warszawie oraz Bibliotece Narodowej. W najbliższym czasie przedmioty zatrzymane przez warszawskich celników wzbogacą zbiory Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Rozumiejąc wagę problemu dotyczącego przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom Izba Celna w Warszawie podejmuje różne działania mające na celu zwrócenie uwagi na ten problem mediów, a za ich pośrednictwem obywateli. Miała temu służyć konferencja prasowa, podczas której dokonano uroczystego przekazania zatrzymanych przez funkcjonariuszy celnych zabytków. Zważywszy na wagę problemu, jakim jest rosnący przemyt zabytków, konferencja zgromadziła wielu dziennikarzy prasowych, radiowych i telewizyjnych.

Ważnym elementem współpracy Izby Celnej w Warszawie z Ośrodkiem Ochrony Zbiorów Publicznych było przeprowadzenie szkolenia dla funkcjonariuszy celnych przez Piotra Ogrodzkiego, dyrektora Ośrodka, z zakresu obowiązujących od 1 maja 2004 r. przepisów dotyczących wywozu zabytków zarówno do UE, jak i poza jej obszar. Dzięki udostępnionym przez Ośrodek materiałom w Izbie Celnej w Warszawie odbyło się kilka wewnętrznych szkoleń.

Informacje o kolejnych kradzieżach przedmiotów o wartości artystycznej i historycznej wskazują na pełną świadomość przestępców, co do wyboru obiektów kradzieży. Widoczna jest niekorzystna asymetria owej specjalistycznej wiedzy – złodzieje doskonale

wiedzą co, gdzie i jak kraść, natomiast ścigający ich funkcjonariusze nie zawsze mają świadomości wartości przedmiotów, które przychodzi im chronić. Nim uda się wyeliminować głębsze, strukturalne korzenie tych zjawisk, szukać należy rozwiązań, które pozwolą chronić nasze dziedzictwo w oparciu o dostępne środki. W związku z tym zarówno w Izbie Celnej w Warszawie, jak i w innych miastach, zrodziła się idea szkoleń mających na celu merytoryczne i organizacyjne wsparcie ochrony zabytków w Polsce.

Szkolenia tego typu organizowane są przy współpracy z jednostkami muzealnymi. W roku ubiegłym odbyło się 2-dniowe szkolenie w Muzeum Narodowym w Warszawie, w którym udział wzięło 50 funkcjonariuszy celnych. Na początku października br., dzięki współpracy i życzliwości prof. Andrzeja Rottermunda, dyrektora Zamku Królewskiego w Warszawie, funkcjonariusze Izby Celnej w Warszawie oraz koordynatorzy z całej Polski, a także zaproszeni goście ze Straży Granicznej i Policji wezmą udział w 2-dniowym szkoleniu w Zamku Królewskim.

Oczywiście to nie wszystkie działania podejmowane przez Izbę Celną w Warszawie, a jedynie ich ogólny zarys. Na zakończenie należy dodać, iż dobiegają końca przygotowania do podpisania porozumienia na szczeblu regionalnym między przedstawicielami Policji, Straży Granicznej, Służb Konserwatorskich, Izbą Celną w Warszawie, zgodnie z zaleceniami § 3 porozumienia z dnia 3 listopada 2004 r. zawartego pomiędzy ministrem finansów, ministrem kultury, komendantem głównym Policji i komendantem głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu lub przywozu z zagranicy zabytków. ■

Fot. Izba Celna w Warszawie

Fot. 2-4 Przedmioty zabytkowe przekazane przez Izbę Celną w Warszawie placówkom muzealnym

